

evadamus hujus mundi periculosiores blanditias quam molestias, nisi cum pax ejus ad hoc proficit, quod Apostolus orare nos monuit, « Ut quietam vitam et tranquillam agamus in omni pietate et charitate⁴. » Si enim desit pietas et charitas, quid est ab illis, et a cæteris mundi malis tranquillitas et quies, nisi luxuriæ perditionisque materies, sive invitamentum sive adjumentum. Ut ergo habeamus quietam et tranquillam vitam, in omni pietate et charitate, quod nos pro vobis, orate pro nobis; ubicumque estis, ubicumque sumus: nusquam enim non est, cujus sumus.

VII. Misi et alios libros, quos non petisti, ne hoc tantummodo facerem quod petisti, *De fide rerum quæ non videntur, De patientia, De continentia, De providentia*, et unum grandem *De fide et spe et charitate*. Hos omnes si dum es intra Africam legeris, judicium tuum mitte de illis, aut mitte nobis, aut quo nobis a Domino fratre Aurelio mittatur, ibi dimitte: quanquam et ubicumque fueris speramus inde litteras tuas, et hinc tu dum possumus nostra. Suscepi gratissime quæ misisti, ubi et salutem meam quamvis corporalem, quoniam vis me utique sine impedimento malæ valetudinis Deo vacare, et bibliothecam nostram, ut sint unde libri vel parentur vel reparentur, adjuvare dignatus es. Rependat tibi Dominus et hic et in futuro sæculo bona, quæ talibus qualem te esse voluit præparavit. Pignus pacis apud te depositum, nostrumque utrique dulcissimum, sicut ante a me salutari, ita nunc resalutari peto.

⁴ 1 Tim. II, 2.

CLASSIS IV.

Epistolæ a S. Augustino episcopo scriptæ, quarum tempus minus compertum est.

EPISTOLA CCXXXII¹.

Domini prædicabilibus et dilectissimis fratribus MADAURENSIBUS, quorum per fratrem Florentinum epistolam accepi, AUGUSTINUS.

Madaurenses idololatrias ad veram religionem hortatur, terrorem incutiens denuntiatione judicii extremi, quod venturum esse persuadet; quippe cum cætera de Christiana religione in Scripturis prædicta jam evenerint: et demum perstringit mysterium Trinitatis et Incarnationis.

I. Si forte illi, qui inter vos catholici Christiani sunt, talia mihi scripta miserunt, hoc tantum miror, quod non suo potius quam ordinis nomine. Si autem revera omnes aut prope omnes ordinis viri ad me dignati estis litteras dare, miror quod *patri*, et, *in Domino salutem* scripsistis, quorum mihi superstitiosus cultus idolorum, contra quæ idola facilius templa vestra quam corda clauduntur, vel potius quæ idola non magis in templis quam in vestris cordibus includuntur, cum magno est dolore

¹ Alias XLII, quæ autem 232 erat, nunc 253.

notissimus; nisi forte jam de salute ipsa, quæ in Domino est, per quem me salutare voluistis, tandem prudenti consideratione cogitatis. Nam si non ita est, quæso vos, quid læsi, quid offendi benevolentiam vestram, ut me titulo Epistolæ vestræ irridendum potius quam honorandum esse putaretis, domini prædicabiles et dilectissimi fratres?

II. Quod enim scripsistis, *Patri Augustino in Domino æternam salutem*, cum legerem, tanta spe subito erectus sum, ut crederem vos ad ipsum Dominum, et ad ipsam æternam salutem aut jam esse conversos, aut per nostrum ministerium desiderare converti. Sed ubi legi cætera, refriguit animus meus. Quæsivi tamen ab Epistolæ perlatore, utrum jam vel essetis Christiani, vel esse cuperetis. Cujus responsione postea quam comperi, nequaquam vos esse mutatos, gravius dolui, quod Christi nomen, cui jam totum orbem subjectum esse conspiciatis, non solum a vobis repellendum, sed etiam in nobis irridendum esse credidistis. Non enim potui cogitare alterum Dominum, secundum quem posset episcopus *pater* a vobis vocari, præter Dominum Christum. Et si esset hinc aliqua de interpretatione vestræ sententiæ dubitatio, subscriptione Epistolæ tolleretur, ubi aperte posuistis, « Optamus te, Domine, in Deo et Christo ejus, per multos annos semper in clero tuo gaudere. » Quibus omnibus perlectis atque discussis, quid mihi aliud occurrere potuit, aut cuilibet homini potest, nisi aut veridico aut fallaci scribentium animo hæc esse conscripta? Sed si veridico animo ita scribitis, quis vobis ad hanc veritatem interclusit viam? Quis asperadumeta substravit? Quis rupium prærupta inimicus opposuit? Postremo quis basilicæ januam ingredi cupientibus clausit, ut in eodem Domino, per quem nos

salutatis, eandem salutem nobiscum habere nolitis? Si autem fallaciter atque irridenter hæc scribitis, ita-ne tandem mihi negotia vestra curanda imponitis, ut nomen ejus, per quem aliquid possum, audeatis non veneratione debita attollere, sed insultatione adulatoria ventilare?

III. Sciatis me, charissimi, cum ineffabili pro vobis tremore cordis hæc dicere. Novi enim quanto graviores et perniciosiores causas sitis habituri apud Deum, si frustra vobis hæc dixerim. Omnia quæ præteritis temporibus erga humanum genus majores nostri gesta esse meminerunt, nobisque tradiderunt; omnia etiam quæ nos videmus, et posteris tradimus, quæ tamen pertinent ad veram religionem quærendam et tenendam, divina Scriptura non tacuit; sed ita omnino cuncta transeunt, ut transitura esse prædicta sunt. Videtis certe populum Judæorum avulsum a sedibus suis, per omnes fere terras disseminatum atque diffusum. Et origo ejusdem populi et incrementa et regni amissio et per cuncta dispersio, sicut prædicta, ita facta sunt. Videtis certe ex ipso populo verbum Dei Legemque prodeuntem per Christum, qui ex illis mirabiliter natus est, omnium gentium fidem occupasse atque tenuisse. Ita hæc omnia prænuntiata legimus, ut videmus. Videtis certe multos præcisos a radice Christianæ societatis, quæ per Sedes Apostolorum et successiones episcoporum certa per orbem propagatione diffunditur, de sola figura originis, sub Christiano nomine, quasi arescentia sarmenta gloriari, quas hæreses et schismata nominamus: prævisa, prædicta, scripta sunt omnia. Videtis certe simulacrorum templa partim sine reparatione collapsa, partim diruta, partim clausa, partim in usus alios commutata: ipsaque simulacra vel confringi, vel incendi, vel includi, vel destrui: atque

ipsas hujus sæculi potestates, quæ aliquando pro simulacris populum Christianum persequabantur, victas et domitas, non a repugnantibus, sed a morientibus Christianis, et contra eadem simulacra pro quibus Christianos occidebant, impetus suos legesque vertisse, et imperii nobilissimi eminentissimum culmen ad sepulcrum piscatoris Petri submisso diademate, supplicare.

IV. Hæc omnia Scripturæ divinæ, quæ in manus omnium jam venerunt, ante longissima tempora futura esse testatæ sunt. Hæc omnia tanto robustiore fide lætamur fieri, quanto majore auctoritate prædicata esse in sanctis Litteris invenimus. Numquidnam, obsecro vos, numquidnam solum judicium Dei, quod inter fideles atque infideles futurum esse in eisdem Litteris legimus, cum illa omnia sicut prædicta sunt venerint, numquidnam solum judicium Dei venturum non esse putabimus? Imo vero veniet, sicut illa omnia venerunt. Nec quisquam erit homo nostrorum temporum, qui se in illo judicio de sua possit infidelitate defendere; cum Christum cantet et justus ad æquitatem, et perjurus ad fraudem, et rex ad imperium, et miles ad pugnam, et maritus propter regimen, et uxor propter obsequium, et pater propter præceptum, et filius propter obedientiam, et dominus propter dominationem, et servus propter famulatum, et humilis ad pietatem, et superbus ad æmulationem, et dives ut porrigat, et pauper ut sumat, et ebriosus ad phialam, et mendicus ad januam, et bonus ut præstet, et malus ut fallat; et Christianus venerator, et paganus adulator, omnes Christum cantant, et qua voluntate atque ore cantent, eidem ipsi quem cantant rationem sine dubio reddituri sunt.

V. Est quiddam invisibile, ex quo Creatore principio sunt omnia, quæ videmus, summum, æternum, incom-

mutabile et nulli effabile nisi tantum sibi. Est quiddam, quo se ipsa summitas majestatis narrat et prædicat, non impar gignenti atque narranti Verbum, quo ille qui Verbum gignit, ostenditur. Est quædam sanctitas omnium, quæ sancta fiunt, sanctificatrix, ipsius incommutabilis Verbi per quod narratur illud principium, et ipsius principii quod pari se Verbo narrat, inseparabilis et indivisa communitio. Quis autem hoc totum, quod non dicendo dicere conatus sum, et dicendo non dicere, quis hoc possit serenissima et sincerissima mente contueri, eoque intuitu beatitudinem ducere, atque in id quod intuetur deficiens quodam modo se oblivisci, et pergere in illud cujus visio nobis invisibilis est, quod est immortalitate indui, et obtinere æternam salutem, per quam me salutare dignamini? Quis hoc possit, nisi qui omnes superbiæ suæ toros inanes peccata sua confitens, complanaverit, seque substraverit mitem atque humilem ad excipiendum Deum doctorem?

VI. Quoniam ergo a vanitate superbiæ prius ad humilitatem deponendi sumus, ut inde surgentes solidam celsitudinem teneamus, non potuit hoc nobis tanto magnificentius, quanto blandius inspirari, ut nostra ferocitas non vi, sed persuasione sedaretur, nisi Verbum illud, per quod se Angelis indicat Deus Pater, quod virtus et sapientia ejus est, quod corde humano visibilium rerum cupiditate cæcato videri non poterat, personam suam in homine agere atque ostendere dignaretur, ut magis homo timeret extolli fastu hominis, quam humiliari exemplo Dei. Itaque non Christus regno terreno decoratus, nec Christus terrenis opibus dives, nec Christus ulla terrena felicitate præfulgens; sed Christus crucifixus, per totum terrarum orbem prædicatur: quod riserunt prius populi superborum, et adhuc rident reliquiæ: crediderunt au-

tem prius pauci, nunc populi; quia tunc ad fidem paucorum, et contra irrisionem populorum, cum Christus crucifixus prædicaretur, claudi ambulabant, muti loquebantur, surdi audiebant, cæci videbant, mortui resurgabant. Sic tandem animadvertit terrena superbia, nihil in ipsis terrenis esse potentius humilitate divina, ut etiam saluberrima humilitas humana, contra insultantem sibi superbiam divinæ imitationis patrocinio tueretur.

VII. Expergiscimini aliquando, fratres mei, et parentes¹ mei Madaurenses, hanc occasionem scribendi vobis Deus mihi obtulit. Quantum potui quidem in negotio fratris Florentini, per quem litteras misistis, sicut Deus voluit, affui et adjuvi: sed tale negotium erat, quod etiam sine opera mea facile peragi posset. Prope omnes enim domus ipsius homines, qui apud Hipponem sunt, noverunt Florentinum, et multum ejus orbitatem dolent. Sed Epistola mihi a vobis missa est, ut non impudens esset Epistola mea, cum occasione a vobis accepta, idolorum cultoribus de Christo aliquid loqueretur. Sed obsecro vos, si eum non inaniter in ea Epistola nominastis, ut non inaniter vobis ista scripserim. Si autem me irridere voluistis, timete illum, quem prius judicatum irrisit superbus orbis terrarum, et nunc judicem subjectus expectat. Erit enim testis affectus in vos cordis mei, per hanc, quantum potui, paginam expressus: erit testis vobis in iudicio ejus, qui credentes sibi confirmaturus est, et incredulos confusus. Deus unus et verus vos ab omni hujus sæculi vanitate liberatos convertat ad se, Domini prædicabiles et dilectissimi fratres.

¹ Quia litteraturam et oratoriam artem apud ipsos didicit ex lib. 2. Confess. c. 3. ideo fortean vocal *parentes*.

EPISTOLA CCXXXIII¹.

LONGINIANO AUGUSTINUS.

Augustinus Longiniano pagano philosopho, provocans illum ad scribendum, quonam modo Deum colendum credat, quidve de Christo sentiat.

I. SOLERE aiunt quemdam veterum dicere, quibus satis persuasum esset, ut nihil mallent se esse quam viros bonos, his reliquam facilem esse doctrinam. Hanc sententiam (nam si rite recolo, Socratica est) longe antiquior prophetica jam præcesserat, præcipiens homini breviter et simul, non tantum ut se nihil malit esse quam bonum, verum etiam unde fiat bonus: « Diliges, inquit, Dominum Deum tuum » ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua¹. » Et, « Diliges proximum tuum tanquam te ipsum². » Hoc cui persuasum esset, non ei reliquam facilem, sed eam totam esse doctrinam duntaxat utilem ac salubrem. Multæ enim doctrinæ sunt, si tamen doctrinæ dicendæ sunt, vel superfluæ, vel noxiæ. Veterum libris Christus attestans: « In his, inquit, duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ³. » Proinde quia mihi videor inspexisse tanquam in speculo sermocinationis mecum tuæ nihil te esse malle quam virum bonum; Deum, quo nihil est melius, et unde humanus animus haurit ut bonus sit, quonam modo colendum credas, audeo percontari: nam quod eum colendum credas, jam teneo.

¹ Alias xx. quæ autem 233 erat, nunc 254. — ² Deut. vi, 5, et Levit. xix, 18. — ³ Matth. xxii, 24. — ⁴ Ibid. 40.

Quæro etiam, quid de Christo sentias. Quod enim eum non parvipendas adverti: sed utrum ea et sola via, quæ ab illo demonstrata est ad vitam beatam perveniri posse existimes, et aliqua ex causa non eam negligas ire, sed differas: an et aliam vel alias ad tam opimam et præ omnibus appetendam possessionem vias esse arbitreris, et aliquam earum jam te ingredi credas, nosse cupio, ut opinor, non impudenter. Diligo enim te propter id quod supra dixi, meque abs te diligi non temere existimo: nec ulla de re alia inter eos, qui se benevole noverunt, sermo fructuosior, vel impenditur, vel repositur, vel accipitur, vel recipitur, quam unde boni beatique simus.

EPISTOLA CCXXXIV¹.

Domino, venerando et vere ac merito percolendo sancto patri

AUGUSTINO, LONGINIANUS.

Longinianus Augustino, ad id respondens juxta Trimegistum et Platonicos, per minores deos perveniri ad summum Deum, sed non sine sacris purificatoriis.

I. « BEATUS sum, et relucens puro virtutis tuæ lumine admodum illustratus, qui dignum me divini tui affaminis honore cumulandum esse duxisti. Sed grave mihi onus et difficillimam respondendi provinciam, domine venerande, satis imponis, præcipue tuis percuntationibus, et sub hoc tempore in talibus explicandis, per meæ opinionis sententiam, id est, a pagano homine. Questionibus siquidem abundet, quod ex parte vel jam-

¹ Alias xxr. quæ autem 234 erat, nunc 255.

dudum inter nos convenerit, vel nunc identidem litteris magis magisque conveniat præceptis non dicam tantum Socraticis, nec tuis Romanorum vir vere optime prophetis, aut paucis Jerosolymiticis, sed etiam Orpheicis atque Ageticis, et Trimegisticis, longe ante illis antiquioribus, et pene rudibus adhuc sæculis, diis auctoribus enatis, et toti orbi terræ certis limitibus partitæ trifariam divinitus ostensis, prius quam nomen aut Europa caperet, aut Asia acciperet, aut Lybia possideret virum bonum, ut tu medius fidius et eris et fuisti. Siquidem adhuc post hominum memoriam, nisi Xenophontis figmentis compositæ fabulæ schema concedas, adhuc audierim, legerim, viderim neminem, aut certe post unum, nullum, quod, Deo teste, bono periculo certoque dixerim, nisi te, Deum et conniti semper agnoscere, et posse puritate animi corporisque projecta gravedine sectari facillime, et spe perfectæ conscientiæ non dubia credulitate tenere. »

II. « Verum qua via effici possit, magis est ut tu non nescias, et mihi non insinuato extrinsecus aliquo dissertes, quam ut a me, Domine percolende, scias. Quia tunc fateor hujus boni in sedem profecturus sufficiens, ut mea expetunt sacerdotia, minime necdum, et si tamen potuero, viaticum colligo. Verum quid traditum sancte atque antiquitus teneam atque custodiam, ut potuero paucis edicam. Via est in Deum melior, qua vir bonus, piis, puris, justis, castis, veris dictis factisque, sine ulla temporum mutatorum captata jactatione probatus, et Deorum comitatu vallatus, Dei utique potestatibus emeritus, id est, ejus unius et universi et incomprehensibilis et ineffabilis infatigabilisque Creatoris impletus virtutibus, quos, ut verum est, Angelos dicitis, vel quid alterum post Deum vel cum Deo, aut a Deo, aut in Deum intentione animi

mentisque ire festinat. Via est, inquam, qua purgati antiquorum sacrorum piis præceptis expiationibusque purissimis et abstemiis observationibus decocti, anima et corpore constantes deproperant. »

III. « De Christo autem tuæ jam credulitatis carnali et spiritu Deo, per quem in illum summum, beatum, verum, et patrem omnium ire securus es, Domine pater percolende, non audeo nec valeo quid sentiam exprimere: quia quod nescio, difficillimum credo definire. Ut autem me cultorem tuarum virtutum dignatus es jam olim scienti insinuare quod diligas, satis ad bonæ vitæ testimonium habeo, quod cum ne tibi displiceam, qui Deo te animamque tuam quotidie insinuas, custodio: intelligis procul dubio quod et ego te delectabiliter diligam, cum tui iudicii de me habiti normam lineamque accipiens teneam. Sed ante omnia quæso te, ut exiguissimæ opinioni meæ veniam concedas, et sermoni meo ad te, quia coëgisti, remisso forte incongruo facile indulgeas, et me quid de his existimes, vel tu quid sentias, sanctis scriptis tuis, ut ille ait, jam non melle¹, sed nectare dulcioribus, si mereor, informare digneris. Dei pietate perfruaris, Domine pater, ac perpetua sanctitate Deo placeas, quod necesse est. »

¹ Ovid. 5. Trist. Eleg. 5.

EPISTOLA CCXXXV¹.

LONGINIANO AUGUSTINUS.

*Augustinus Longiniano, explanari quærens, cur putari-
pus sacrificiis purificatoriis ei, qui jam divinis virtu-
tibus sit circumvallatus.*

I. CEPi fructum scripti mei, rescriptum scilicet benevolentiae tuæ. Unde jam video exortum et exorsum inter nos magnæ hac de re magna disputationis quasi sementem: hoc est quod volebam prius, deinde quod adhuc volo, Deus adjuvabit. Id autem est, ut hoc cœptum debito ac salubri fine claudatur. Proinde quod de Christo nihil temere tibi negandum vel affirmandum putasti, hoc in pagani animo temperamentum non invitus acceperim. Quod vero etiam scriptis meis doceri te cupis de hac re, nequaquam abnuam, neque desistam huic tam bonæ mihi que charissimæ servire voluntati tuæ. Sed prius opus est eliquare quodam modo, perspicuamque sumere sententiam tuam de antiquis sacris. Cum enim dixisses, [eam viam in Deum esse meliorem, qua vir bonus, piis, justis, puris, castis, veris dictis factisque sine ulla temporum mutatorum captata jactatione probatus, et Deorum comitatu vallatus, Dei utique potestatibus emeritus, id est, ejus unius et universi et incomprehensibilis et infatigabilis, ineffabilisque Creatoris adimpletus virtutibus, quos, ut verum est, Angelos dicitis, vel quid alterum post Deum, vel a Deo, vel cum Deo, aut in Deum in-

¹ Alias xxii, quæ autem 235 erat, nunc 64.

tentione animi mentisque ire festinat.] Quæ verba ex Epistola tua recognoscis, cum addidisti, et aisti: [Via est, inquam, qua purgati antiquorum sacrorum piis præceptis, expiationibusque purissimis, et abstemiis observationibus decocti, anima et corpore constantes deperant.]

II. In his verbis sentio, ni fallor, videri tibi non sufficere ad viam qua itur ad Deum, uti vir bonus, piis, justis, puris, castis, veris dictis factisque promereatur deos, quorum comitatu vallatus in illum summum Deum omnium Creatorem ire festinet, nisi etiam sacrorum antiquorum piis præceptis expiationibusque purgetur. Quamobrem velim scire, quid arbitraris esse per sacra purgandum, in eo qui pie, juste, pure, veraciterque vivendo promeretur deos, et per eos unum illum deorum Deum. Si enim adhuc sacris purgandus est, utique mundus non est: et si mundus non est, pie, juste, pure casteque non vivit. Si enim jam ita vivit, jam mundus est. Porro jam mundum atque purum, quid opus est sacris expiando purgari? Itaque hic nodus est disputationis nostræ, quo soluto consequentia videbimus: Vivat ne homo bene, ut sacris purgetur: an sacris purgetur, ut bene vivat: an ipse quantuscumque bene vivendi in hominæ modus nondum sit idoneus ad beatam vitam, quæ ex Deo capitur, nisi accedant adjumenta sacrorum: an bene vivendi quædam velut portio sit etiam sacra percipere, scilicet ut non aliud sit bene vivere, aliud sacrate vivere, sed bene vivendi terminis etiam sacrata vita claudatur. Horum quatuor quæ proposui, quod potissimum probes, quæso te litteris aperire non pigeat. Plurimum quippe interest ad id quod suscepimus inter nos colloquendo peragere, ne cum multa non necessaria, tanquam ea sentias, quæ forte non sentis, refellere molior

tempus necessarium in superfluis insumatur. Onerare te itaque Epistola nolui, ut te cito rescribente cætera contextamus.

EPISTOLA CCXXXVI.

Domino beatissimo et venerabiliter charissimo fratri et cœpiscopo DEUTERIO AUGUSTINI in Domino salutem.

Augustinus Deuterio episcopo significat se Victorinum hypodiatonum, qui clam docuerat hæresim Manichæorum, deprehensum e clericorum ordine submovisse, admonens ne illic recipiatur ad pœnitentiam, nisi prodatur quotquot novit eodem infectos errore. Docet autem qui apud Manichæos fuerint Auditores, qui Electi.

I. NIHIL melius me facere posse arbitratus sum, quam ut tuæ sanctitati potissimum scriberem, ne per negligentiam in vestra provincia Domini nostri Jesu Christi ovile vastet inimicus, qui non desinit insidiari, ut perdat animas tam magno pretio comparatas. Mallianensem quemdam subdiaconum Victorinum, apud nos constitit esse Manichæum, et in tam sacrilego errore sub nomine clerici latitabat: nam est etiam ætate jam senex. Ita est autem manifestatus, ut etiam ipse a me interrogatus, antequam a testibus coargueretur, negare non posset. Tot enim et tales esse jam sciebat, quibus se incautus effuderat, ut nihil aliud si negare tentaret, quam non dico impudentissimus sed insanissimus appareret. Auditorem sane Manichæorum, non Electum se esse confessus est.

21. Alias LXXIV. que autem 236 erat. nunc 65.